

Škotska na putu u neovisnost?

Višeslav Raos

Svi borci za neovisnu Škotsku
polaze od temeljne premise kako
je riječ o obnovi, a ne o stvaranju
suverene škotske države

Proces europskih integracija rezultira sve većim prenošenjem suverenosti nacionalnih država na nadnacionalne europske institucije. Promjenom odnosa između nacionalne i nadnacionalne razine posredno jača regionalna, odnosno podnacionalna razina odlučivanja i artikulacije političkih interesa. Procesi ekonomske i kulturne globalizacije u pojedinim državama djeluju dvojako, uzrokujući "glokalizaciju", to jest istodobno ujedinjavanje i povezivanje te razjedinjavanje i fragmentiranje. Kulturna globalizacija ne nadilazi i ne marginalizira lokalne kulturne i nacionalne identitete, nego potiče i jača suvremene etnonacionalne politike. Ti su procesi posebice očiti u višetničkim i višekulturnim društvima i državama. Nasuprot Habermasovoj "postnacionalnoj demokraciji", globalizacija nije dokinula državu, a etnije i nacije bez vlastite države nisu napustile ideju o nacionalnom samoodređenju. Velika Britanija je primjer države koja se zbog svojih do kraja neriješenih, asimetričnih etničkih odnosa i njihova političkog okvira nalazi pred posebnim izazovom. U tom je kontekstu potrebno posvetiti posebnu pozornost Škotskoj, njezinu sadašnjem i budućem odnosu prema Ujedinjenom Kraljevstvu.

Borba za škotsku neovisnost krovni je pojam koji obuhvaća cijeli spektar političkih stranaka, nevladinih udruga i neformalnih skupina koje se zauzimaju za odcjepljenje Škotske od Ujedinjenog Kraljevstva i uspostavu samostalne države. Svi borci za neovisnu Škotsku polaze od temeljne premise kako je riječ o obnovi, a ne o stvaranju suverene škotske države. Škotska borba za neovisnu državu korespondira s nizom nacionalnih, autonomaških, regionalističkih, secesionističkih i iredentističkih pokreta diljem Europe.¹ Ususret najavljenom referendumu o budućnosti Škotske unutar Ujedinjenog Kraljevstva, odnosno mogućnosti proglašenja neovisnosti, pokušat ću ukratko prikazati taj politički proces.

Povijest škotske državnosti i odnosi s Engleskom

Početak škotske državnosti u službenoj škotskoj historiografiji i obrazovnom sustavu smatraju se 843. godina i vladavina Kennetha MacAlpina, piktskog kralja i prvog kralja Kraljevstva Škotske. Suvremeni povjesničari tvrde kako je riječ o mitologiziranoj predaji koja nema mnogo uporišta u materijalnim dokazima (Mitchinson, 2002: 2). Tek se od dolaska na vlast kralja Malcolma II. oko 1000. godine može govoriti o jačanju i usponu škotske srednjovjekovne države.² Za odnos srednjovjekovnoga škotskog kraljevstva i susjednih zemalja posebno su bitni Sporazum u Yorku 1237. između škotskog kralja Alexandra II. i engleskog kralja Henrika III. kojim je utvrđena englesko-škotska granica (Mitchinson, 2002: 24; Broun, 2007: 14) i Sporazum u Perthu kojim je škotski kralj Alexander III.³ završio dugogodišnji sukob s Norvežanima i od norveškog kralja Magnusa VI. dobio Hebride i otok Man (Mitchinson, 2002: 25). Borbe za nasljedstvo škotske krune 1290. otvorile su put jačanju engleskog utjecaja. Invazija engleskog kralja Edvarda I. Dugonogog u konačnici nije uspjela zbog otpora škotskog kralja Roberta I, koji je poznatiji kao Robert the Bruce, i vojskovođe

Višeslav Raos, znanstveni novak u Centru za politološka istraživanja u Zagrebu. Polaznik doktorskog studija "Komparativna politika" na Fakultetu političkih znanosti. E-mail: viseslav.raos@cpi.hr

William Wallacea. Ta dva povijesna lika, djelomice zahvaljujući i njihovoj popularizaciji u holivudskim filmovima, kakvo je i *Hrabro srce*, imaju važnu simboličku, motivacijsku i identifikacijsku ulogu u suvremenome škotskom nacionalnom pokretu i borbi za neovisnost. Prvi rat za škotsku neovisnost završio je engleskim priznanjem škotske samostalnosti Sporazumom u Edinburghu i Northamptonu 1328. Ubrzo je uslijedio i drugi rat za škotsku neovisnost, koji je završen Sporazumom iz Berwicka 1357. Mjesto potpisivanja toga mirovnog sporazuma, Berwick-upon-Tweed, danas je najsjeverniji engleski grad i izborni okrug (*constituency*) za izbore za Donji dom britanskog parlamenta (*House of Commons*). Nekoliko je puta u povijesti mijenjao gospodare, te se na neki način smatra "djelićem Škotske u Engleskoj".

Upravo se škotska devolucija smatra najradikalnijim dijelom reforme britanskoga političkog sustava od uspostave Irske Slobodne Države 1922.

Prvi pokušaj ujedinjavanja škotske i engleske krune koincidirao je s rasplamsavanjem vjerskih sukoba na britanskom otočju početkom i sredinom 16. stoljeća. Marija I, poznata kao *Mary, Queen of Scots*, kao katolička prijestolonasljednica u Škotskoj koju je bila zahvatila kalvinistička reformacija pod vodstvom teologa Johna Knoxa, bila je trn u oku engleskom kralju Henriku VIII, osnivaču Engleske crkve (*Church of England*), koji je želio spriječiti povratak katoličke vlasti i oslabiti škotsko-francusko savezništvo. Njegov pokušaj prisilne udaje Marije I. za njegova sina Eduarda VI. i združivanja dvaju kraljevstava pod jednom krunom izazvao je niz englesko-škotskih oružanih sukoba, koje je škotski književnik Sir Walter Scott kasnije prozvao Ratom grubog snubljenja (*War of Rough Wooing*). Taj je rat završio premoćnom pobjedom Engleza u bici kod Pinkie Cleughu 1547, koja se pamti kao tragičan događaj u škotskoj povijesti (Mitchinson, 2002: 82).

Nakon smrti engleske kraljice Elizabete I. prijestolje je naslijedio škotski kralj Jakov VI., postavši tako u engleskoj tradiciji Jakov I. Tim činom 1603. nastaje personalna unija Škotske i Engleske, poznata kao *Union of the Crowns*. Premda nije došlo do stapanja dvaju kraljevstava, Jakova I. smatra se rodonačelnikom britanskog identiteta. To se očitivalo u njegovu samoproglašavanju za kralja Velike Britanije i stvaranju prvotne britanske zastave (*Union Flag*) spajanjem škotske zastave sv. Andrije i engleske zastave sv. Jurja. Premda je isprva bio škotski kralj, Jakov I. zbog svoje je "britanske politike" izazvao dugotrajan otpor klanova na Škotskom visočju (*Highlands*), te se smatra jednim od ključnih provoditelja politike suzbijanja keltske škotske kulture (Mitchinson, 2002: 129-133). Stoljeće kasnije, donošenjem Zakona o ujedinjenju (*Acts of the Union*) 1707. škotski i engleski parlament spojeni su u zajednički britanski parlament u Westminsteru. Time nastaje moderna Velika Britanija kao jedinstven politički sustav. Posljednjih se godina sve više govori o "smrti Unije u Škotskoj". U svibnju 2007. bilo je predviđeno obilježavanje tristote obljetnice spajanja dvaju parlamenata, odnosno dvaju kraljevstava i država u Škotskoj, ali su vlasti u Edinburghu, ali i na lokalnoj razini, izbjegle bilo kakvu službenu proslavu tog događaja (Keating, 2009: 45).

Devolucija u Škotskoj

Devolucija (*devolution*) u Ujedinjenom Kraljevstvu označuje proces zakonskog prenošenja dijela nadležnosti i ovlasti s nacionalne na podnacionalnu (regionalnu) razinu. Devolucija u drugoj polovici 20. stoljeća odnosi se ponajprije na status regionalnih vlasti u zemljama sastavnicama Velike Britanije: Engleskoj, Škotskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj. Taj proces ima mnogo sličnosti s procesom osamostaljenja britanskih dominiona Kanade, Australije i Novog Zelanda, te njihovom borbom za samostalnu upravu (*home rule*). Ako izuzmemo prijenos vlasti u Sjevernoj Irskoj kao specifičan slučaj koji odražava složene irsko-britanske odnose, devolucija se ponajprije odnosi na (ponovnu) uspostavu zakonodavnih tijela u Škotskoj i Walesu. Upravo se škotska devolucija smatra najradikalnijim dijelom reforme britanskoga političkog sustava od uspostave Irske Slobodne Države (*Irish Free State*) 1922. godine (Dardanelli, 2005: 320). Tijekom cijelog 19. i 20. stoljeća pojedinci, razne političke i društvene skupine zauzimali su se za škotski *home rule*, odnosno ponovnu uspostavu škotskog parlamenta, naspram ondašnjega Škotskog ministarstva (*Scottish Office*) koje je bilo nadležno za škotska pitanja u britanskoj vladi (Bogdanor, 2001: 114-115).

Borba za škotsku autonomiju novi zamah dobiva osnivanjem Škotske nacionalne stranke (*Scottish National Party*, SNP) 1934. godine. SNP je 1940-ih i 1950-ih godina putem udruge *Scottish Covenant* agitirao za uspostavu škotske skupštine (*Scottish Assembly*). Ključni simbolički događaj koji je odredio buduće odnose Škotske i britanskog parlamenta bila je akcija škotskih studenata koji su za Božić 1950. donijeli Kamen iz Scone, krunidbeni kamen škotskih (i kasnije britanskih) kraljeva koji je engleski kralj Edvard I. bio prisvojio kao ratni plijen, iz Westminsterске opatije u Škotsku i predali ga Škotskoj crkvi (*Church of Scotland*) (Deacon i Sandry, 2007: 51). Jačanje nacionalističke političke opcije u Škotskoj i Walesu 1960-ih i 1970-ih godina utjecalo je na promjenu dotadašnje centralističke politike Laburističke stranke. Na temelju izvješća Kilbrandonova povjerenstva (*Royal Commission on the Constitution*) 1973. predloženo je osnivanje škotske skupštine s vrlo ograničenim ovlastima. Međutim, ti prijedlozi nisu pretočeni u praksu, kako je bilo predviđeno Zakonom o Škotskoj (*Scotland Act*, 1978), zbog neuspjeha referenduma 1979. koji nije uspio zadovoljiti visoku zakonsku klauzulu od 40 posto ukupnog broja birača koji su morali glasovati (Deacon i Sandry, 2007: 55). Dugogodišnja vladavina torijevaca i izraziti centralizam Margaret Thatcher i Johna Majora odgodili su škotsku devoluciju za gotovo dva desetljeća. Za vrijeme tačerizma, upravo je Škotska pružala najveći otpor poreznim i fiskalnim reformama. Thatcher je 1989. izabrala Škotsku kao prvi dio Kraljevstva u kojemu će primijeniti, kasnije ozloglašeni, "poll tax", odnosno paušalnu komunalnu naknadu "po glavi stanovnika" bez obzira na dohodovni status pojedinca i vrijednost nekretnine u kojoj stanuje. Žestok otpor plaćanju tog poreza u Škotskoj u velikoj je mjeri pridonio padu popularnosti Konzervativne stranke, ali i ponovnom jačanju rasprave o devoluciji.

Krajem 1980-ih stvorena je nadstranačka platforma za propagiranje stvaranja škotske skupštine – *Scottish Constitutional Convention*. Zbog taktičkih razloga u tome nije sudjelovao SNP, nego su glavnu riječ vodili škotski laburisti i Zeleni, sindikati, predstavnici lokalne samouprave i crkveni velikodostojnici. Ta je skupina za pritisak 1995. objelodanila izvješće pod nazivom "Scotland's Parliament. Scotland's Right", a velik dio njegovih zaključaka i preporuka prihvatila je Laburistička stranka Tonyja Blaira pri formiranju nove vlade 1997. (Deacon i Sandry, 2007:

58). Iste je godine uspio referendum o uspostavi Škotskog parlamenta sa zakonodavnim i djelomičim poreznim ovlastima, pa je tim činom počela era škotske autonomije unutar Ujedinjenog Kraljevstva. Tjedan dana nakon škotskog referenduma, velški su birači glasovali za uspostavu Velške skupštine (*Wales Assembly*). Sljedeće su godine dvama zakonima, *Scotland Act* i *Government of Wales Act*, uspostavljeni Škotski parlament i Velška skupština. Dok je Škotski parlament dobio pravo da donosi vlastite zakone, Walesu je omogućeno samo mijenjanje i podzakonsko dopunjavanje zakona donesenih u Westminsteru (Taylor, 2002: 146). Škotski parlament bira izvršnu vlast, koja se se isprva nazivala *Scottish Executive* (Škotska izvršna vlast), dok ju 2007. vlada Alexa Salmonda (SNP) nije jednostrano preimenovala u *Scottish Government* (Škotska vlada). Ukinut je *Scottish Office*, a stvoren *Scotland Office* u britanskoj vladi s bitno smanjenim ovlastima. Premda je škotska devolucija značajno izmijenila arhitekturu britanskoga političkog sustava, britanski je parlament zadržao vrhovnu suverenost, odnosno zadnju zakonodavnu riječ o svim pitanjima. Ta je činjenica posebice bitna ima li se na umu mogući referendum o odcjepljenju Škotske od Ujedinjenog Kraljevstva. Izbori za Škotski parlament, popularno nazvan Holyrood prema četvrti Edinburga u kojoj se nalazi, unijeli su novinu i u britanski izborni sustav, jer se provode prema kombiniranome sustavu: 73 zastupnika biraju se u jednomandatnim izbornim okruzima relativnom većinom glasova, a 56 zastupnika bira se sa stranačkih lista u 8 višemandatnih izbornih jedinica (Paterson et al., 2001).

Proces devolucije u britanskome političkom sustavu nije otvorio samo pitanje odnosa Škotske i Walesa (i Sjeverne Irske) prema Velikoj Britaniji kao cjelini, nego i pitanje statusa Engleske kao dijela Ujedinjenog Kraljevstva u kojemu proces devolucije nije ni počeo. Paradoks asimetričnih odnosa između zemalja Ujedinjenog Kraljevstva formulirao je još 1977. u parlamentarnoj raspravi o devoluciji Tam Dalyell, zastupnik škotskoga izbornog okruga West Lothian u Donjem domu britanskog parlamenta, upitavši kako je moguće da sjevernoirski, škotski i velški zastupnici mogu glasovati o zakonima i propisima koji se tiču Engleske, dok engleski zastupnici nemaju pravo glasa o određenim temama rezerviranim za Sjevernu Irsku, Škotsku i Wales (Bogdanor, 2001: 227). Ta, do sada nerazriješena, anomalija britanskog sustava uobičajeno se naziva *West Lothian question*. Asimetričnost se može tumačiti na dva načina. Prvo, može se zauzeti stav kako devolucija dovodi Englesku u neravnopravan položaj, te jačanjem Škotske i Walesa slabi Uniju kao cjelinu. Drugo, može se ustvrditi kako na razini političke simbolike, ali i političke prakse, dobar dio engleskih političara Veliku Britaniju poistovjećuje s proširenom Engleskom, a britanski parlament doživljava kao izravnog nasljednika staroga engleskog parlamenta, pa se devolucija ovlasti na ostale dijelove Unije tretira kao pokušaj ispravljanja ishodišnih asimetričnih odnosa. U posljednje su vrijeme sve jači zahtjevi da se stvori poseban engleski parlament, odnosno da se načela devolucije primijene i u Engleskoj. Izvanparlamentarna Stranka engleskih demokrata (*English Democrats Party*) nasnažnija je zagovornica takva rješenja.

Referendum i Calmanovo povjerenstvo

Krajnji je cilj Škotske nacionalne stranke neovisna Škotska, a devolucija je samo sredstvo za ostvarenje tog cilja. SNP pripada skupini zapadnoeuropskih regionalnih, nacionalističkih stranaka koje rješenje nacionalnog pitanja vezuju za lijevu,

socijaldemokratsku gospodarsku i socijalnu politiku. U britanskom parlamentu SNP aktivno surađuje, osim s laburistima, i sa Strankom Walesa (*Plaid Cymru*), velškom socijaldemokratskom strankom koja se bori za velšku samostalnost i promidžbu velškoga (kimričkog) jezika. SNP je proeuropski orijentirana stranka, članica zelene grupacije stranaka u Europskom parlamentu (*The Greens – European Free Alliance*). Za razliku od škotskih zelenih i škotskih socijalista (*Scottish Socialist Party*) koji su republikanski nastrojeni, škotski nacionalisti vide neovisnu Škotsku kao samostalnu državu s britanskom kraljicom kao državnom poglavaricom. SNP se, dakle, zauzima za promjenu *Acts of the Union* iz 1707. i zadržavanje *Union of the Crowns* iz 1603. godine.

Predloženi referendum otvorio je dvije opcije: daljnju devoluciju koja bi Škotskom parlamentu dala punu zakonodavnu vlast u Škotskoj (*devolution max*) ili mogućnost proglašenja neovisne Škotske

Nakon dvije škotske koalicijske vlade laburista i liberalnih demokrata, na izborima 2007. SNP postaje najjača stranka u Škotskom parlamentu i formira manjinsku vladu uz potporu dvaju zastupnika iz Škotske zelene stranke (*Scottish Green Party*). Vlada premijera, koji se službeno naziva *First Minister* za razliku od britanskoga *Prime Minister*, Alexa Salmonda objavila je dokument "Choosing Scotland's Future. A National Conversation" kojim je inicirala javnu raspravu o predloženom referendumu o daljnjoj devoluciji i/ili mogućnosti proglašenja neovisnosti. Budući da SNP svoju viziju "suvremene škotskosti" temelji na inkluzivnom nacionalizmu, taj je dokument, uz engleski, škotski gaelski i škotski (*Scots*), objavljen i na arapskoj, bengalskoj, katalonskoj, kineskoj, hindskoj, poljskoj, pandžabskoj i urdu inačici kako bi se brojni useljenici motivirali da sudjeluju u projektu izgradnje samostalne škotske države. Predloženi referendum otvorio je dvije opcije: daljnju devoluciju koja bi Škotskom parlamentu dala punu zakonodavnu vlast u Škotskoj (*devolution max*) ili mogućnost proglašenja neovisne Škotske. Unionističke stranke u Škotskom parlamentu, reagirajući na incitativu škotskih nacionalista o neovisnosti, osnovale su Calmanovo povjerenstvo (*Commission on Scottish Devolution*) koje je trebalo dati stručno mišljenje o uspješnosti dotadašnjeg modela škotske devolucije i izraditi prijedloge za njegovo usavršavanje. Calmanovo povjerenstvo u biti je unionistički pokušaj "razvodnjavanja" zahtjeva za referendumom o neovisnosti i njegova sprečavanja. U svojem konačnom izvješću od 15. lipnja 2009. Calmanovo povjerenstvo je zaključilo da je postojeći model devolucije dobar i predložilo da Škotski parlament dobije nove zakonodavne i fiskalne ovlasti u manjem opsegu kako ne bi bile potrebne veće promjene Zakona o Škotskoj iz 1998. Uvriježeno je mišljenje da tako minimalne promjene ne iziskuju održavanje referenduma. Škotska vlada je 30. studenog 2009. na dan sv. Andrije, objavila opsežan nacrt zakona (*draft bill*) o referendumu pod nazivom "Your Scotland. Your Voice". Nastavljajući se na referendum iz 1997, taj dokument predlaže glasovanje o četiri opcije na dva listića: (a) *status quo*, (b) manje promjene prema preporuci Calmanova povjerenstva; (c) potpunu devolu-

ciju kojom bi škotski parlament dobio gotovo svu zakonodavnu i fiskalnu vlast (*devolution max, full devolution*) i (d) državnu neovisnost. Kako bi osigurala široku potporu škotske javnosti, vlada je 25. veljače 2010. na rođendan škotskog književnika Roberta Burnsa (*Burns night, Burns supper*), skraćeni prijedlog zakona pod nazivom "Scotland's Future: Draft Referendum (Scotland) Bill Consultation Paper" uputila na javnu raspravu. Najavljeno je da će se eferendum održati 30. studenoga 2010.

Kao kompromisno rješenje nudi se unija Škotske i ostatka Velike Britanije

Uoči britanskih parlamentarnih izbora 6. svibnja 2010. Alex Salmond je najavljivao da će SNP dobiti 20 mandata u Donjem domu, što bi ojačalo škotsku pregovaračku poziciju u slučaju izostanka jasne parlamentarne većine (*hung parliament*). Međutim, SNP je osvojio samo 6 mandata, kao i u prethodnom sazivu. Nova britanska vlada Davida Camerona, odnosno koalicija torijevaca i liberalnih demokrata, čvrsto se drži očuvanja Unije, te je u svoj program unijela provedbu zaključaka Calmanova povjerenstva. Cameron u prvim mjesecima svojeg mandata pokušava voditi politiku "međusobnog uvažavanja i koordinacije" Holyrooda i Westminstera. Torijevci su svjesni svoje slabe pozicije u Škotskoj – samo je jedan škotski torijevac u Westminsteru i 16 od ukupno 129 zastupnika u Holyroodu – te će se morati oslanjati na svoje koalicijske partnere, liberalne demokrate, u stabilizaciji odnosa u Škotskoj. Program nove britanske vlade sadržava i poticaj jačanju lokalne samouprave, što neki tumače kao pomak ka ostvarenju devolucije u Engleskoj.

Ekonomska podloga neovisnosti

Ključna financijska poluga devolucije jest raspodjela zajedničkih britanskih sredstava pomoću takozvane Barnettove formule. Premda referendum 1979. nije uspio, mehanizam preraspodjele sredstava unutar Unije počeo je djelovati već kasnih 1970-ih. Glavni su mu ciljevi bili ujednačena raspodjela novca i koordinirani rezovi, odnosno povišice u javnim izdvajanjima u Walesu i Škotskoj naspram Engleske (Heald, 2001: 9). Premda su se preraspodjelom prema Barnettovu obrascu htjeli ukinuti nerazmjerni, unionisti i nacionalisti donijeli su oprečne zaključke o posljedicama takve proračunske politike. Većina škotskih nacionalista žestoko kritizira tu formulu, dokazujući podacima kako porezi i doprinosi prikupljeni u Škotskoj premašuju sredstava koja joj se dodjeljuju iz Londona. S druge strane, unionisti hvale Barnettovu formulu kao uspješan način nadilaženja asimetričnih odnosa – odnosno smatraju je važnom za stabilizaciju nacionalističkih težnji – te zagovornicima neovisnosti predbacuju kako Škotska i dalje uvelike profitira od takve financijske politike.

Naftna i plinska polja u Sjevernom moru, uz obalu Škotske, smatraju se među pobornicima neovisnosti izvorom budućeg blagostanja. Uzimajući Norvešku kao uzor, SNP tvrdi kako bi zarada od rudarstva, umjesto u zajedničku blagajnu u Londonu, išla u državne investicijske i rezervne fondove u Edinburghu koji bi služili za dugoročno ulaganje u znanost, obrazovanje i razvoj. Škotska je jedna od europskih zemalja s najvećim potencijalima za proizvodnju "zelene", obnovljive energije (voda, vjetar, valovi, treset). Ta se činjenica koristi kao snažan argument u prilog ekonomskoj održivosti samostalne Škotske. Premda podupiru samostalno škotsko članstvo u Europskoj Uniji, škotski nacionalisti

pitanje valute za sada ostavljaju otvorenim, odnosno žele birati između nekoliko opcija nakon ostvarenja neovisnosti: zadržati britansku funtu, uvesti euro ili stvoriti vlastitu valutu. U kontekstu Europske Unije bitno je naglasiti i škotsku ribarsku flotu koja očekuje kako bi samostalnim pregovorima, mimo Londona, mogla dobiti veće ustupke od Bruxellesa. Bitnu ekonomsku i financijsku dimenziju osamostaljenja čini i pitanje vojne djelatnosti, odnosno vojnih baza na tlu Škotske. Škotski nacionalisti oštro se protive nastavku *Tridenta*, britanskoga nuklearnog raketnog sustava obrane, instaliranog na sjeveru zemlje. SNP je kritizirao i britanski angažman u Iraku i Afganistanu, premda o pitanju ostanka neovisne Škotske u NATO-u među pobornicima odcjepljenja nema jednoznačan stava.

Zaključak

Uloga povijesti i povijesnih argumenata, kao i pozivanje na mitsku ulogu Willama Wallace, Roberta the Brucea ili književnika Roberta Burnsa snažno obilježuju škotski nacionalni i nacionalistički diskurs. Pobornici neovisnosti ističu dugu samobitnost i jaku samosvijest škotske nacije, te ustrajavaju na tome da je puno nacionalno samoostvarenja moguće samo u neovisnoj državi. Međutim, britanski i škotski identitet za mnoge građane nisu međusobno isključivi. Višestoljetne međusobne veze Engleske i Škotske stvorile su isprepletenost jezika, kulture, običaja, obiteljskih i rodbinskih veza. Bivši laburistički premijer Gordon Brown je Škot. Nekadašnje vođe liberalnih demokrata Paddy Ashdown i Sir Menzies Campbell također su Škoti. Sadašnji konzervativni premijer David Cameron, premda rođen i odrastao u Engleskoj te uvjereni Englez i Britanac, vuče korijene od staroga škotskog klana Cameronovih. Stereotipizacija i britanska inkorporacija mnogih elemenata škotske kulture, pogotovo kulture Škotskog visočja (*Highlands*), poput tartana i gajdi, stvara kod mnogih škotskih nacionalista osjećaj da treba redefinirati i ponovno osnažiti vlastiti nacionalni identitet. Smatra se kako će u neovisnoj Škotskoj izvorna škotska kultura lakše prosperirati. Uspješnost projekta državnog osamostaljenja ovisi i o nalaženju poveznica između dijelova škotskog društva koje je podijeljeno geografsko-demografskim, vjerskim i jezičnim rascjepima. Suvremena "škotskost" traži srednji put između borbe za očuvanje sve manjega govornog područja Škotskog gaelskog i afirmacije Škotskog (*Scots, Lallans*) jezika u Škotskoj nizini (Lowlands) naspram srodnoga, društveno prestižnijega engleskog jezika. Također, škotski nacionalni pokret mora pomiriti ulogu prezbiterijanske Škotske crkve kao nacionalne, ali ne i državne crkve, i značajne katoličke manjine na sjeverozapadnim otocima i obalnim područjima.

Škotski nacionalisti imaju jasnu viziju neovisne Škotske, te će tražiti zakonska i politička rješenja kako bi ostvarili svoj cilj. No, jaki su i unionisti koji će uz novu, afirmativnu politiku premijera Camerona tražiti modalitete razvoja devolucije unutar Unije, bez ugrožavanja opstanka Velike Britanije kao cjeline. Održavanje referenduma i njegov dvostruki pozitivni ishod – maksimalna devolucija i moguća neovisnost – ne bi značili i mogućnost provedbe odcjepljenja, budući da je parlament u Westminsteru apsolutno suveren u britanskom političkom sustavu, te je odvajanje Škotske nemoguće bez njegove suglasnosti. Premda čvrsti unionist, Cameron je kazao da će britanska vlada poštovati "odluku naroda". Ako manjinska vlada SNP-a ne uspije u Škotskom parlamentu "progurati" konačni prijedlog zakona o referendumu, pitanje referenduma ponovno će se aktualizirati u svibnju 2011. kada se očekuju izbori za Holyrood. Na najavu

oštrih proračunskih rezova vlade konzervativaca i liberalnih demokrata Alex Salmond je reagirao snažnim otporom, opetovano tražeći izuzeće Škotske i samostalnu ekonomsku politiku. Cameron mora smiriti odnose kako bi dugoročno ojačao torijevce u Škotskoj i stvorio široku javnu potporu budućim reformama.

Dugoročno gledano, Ujedinjeno Kraljevstvo mora nastaviti reformu svojega državnog poretka kako bi mu osiguralo stabilnost i legitimnost. Budući da Velika Britanija nema jedinstven ustavni dokument, federalizacija zemlje i potpuna samostalnost regionalnih parlamenata teško su ostvarivi. Daljnja devolucija, odnosno prenošenje ovlasti na Škotski parlament, neće pak zadovoljiti krajnje ciljeve i aspiracije škotskih boraca za samostalnost, jer bi suverenost ostala rezervirana za Westminster. Kao prijelazna faza ili kompromisno rješenje koje bi očuvalo srž Unije nudi se model zajednice dviju država, odnosno unija Škotske i ostatka Velike Britanije, na temelju međusobnog uvažavanja suverenosti i zadržavanja zajedničkih institucija u područjima obrane, vanjskih poslova i zajedničke valute. Kakvo god konačno rješenje bilo, ono će se bitno odraziti na vladu Davida Camerona, ali će biti i test britanske demokracije uopće.

Bilješke

- 1 Neki od tih pojmova imaju izrazito negativan prizvuk, no navedeni su u zajedničkom nizu kako bi se naglasili širina i heterogeni karakter tih pokreta u Europi.
- 2 Bratić kralja Malcolma II. bio je Macbeth, po čijem je predlošku Shakespeare napisao istoimenu dramu.
- 3 Budući da se u hrvatskoj historiografiji redovito koriste udomaćena imena engleskih vladara, koristimo te nazive.

Literatura

- Bogdanor, V. (2001). *Devolution in the United Kingdom*. Oxford: Oxford University Press.
- Broun, D. (2007). *Scottish Independence and the Idea of Britain: From the Picts to Alexander III*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dardanelli, P. (2005). Democratic Deficit or the Europeanisation of Secession? Explaining the Devolution Referendums in Scotland. *Political Studies*. (53) 320-342.
- Deacon, R. i Sandry, A. (2007). *Devolution in the United Kingdom*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Heald, D. (2001). Financing UK Devolution in Practice. *University of Aberdeen Papers in Accountancy, Finance & Management*. 01-8.
- Ichijo, A. (2004). *Scottish Nationalism and the Idea of Europe*. London: Routledge.
- Keating, M. (2009). *The Independence of Scotland: Self-government and the Shifting Politics of Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Mitchinson, R. (2002). *A History of Scotland*. New York: Routledge.
- Paterson, L. et al. (2001). *New Scotland, New Politics?* Edinburgh: Polygon.
- Schieren, S. (2000). Independence in Europe: Scotland's Choice? *Scottish Affairs*. (31) 1: 117-135.
- Taylor, B. (2002). *The Road to the Scottish Parliament*. Edinburgh: Edinburgh University Press.